

Toruń dnia 26.11.2020

dr hab. Dorota Siemieniecka, prof. UMK
Katedra Dydaktyki i Mediów
Wydział Filozofii i Nauk Społecznych
Instytut Nauk Pedagogicznych UMK

Recenzja rozprawy doktorskiej

Mgr inż. Krystiana Tuczyńskiego

pt. Postawy nauczycieli akademickich wobec e-learningu w szkole wyższej

napisanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Wojciecha Walata, prof. URz (Uniwersytet Rzeszowski, Instytut Pedagogiki). Recenzentem pomocniczym pracy był dr hab. Tomasz Warzocha.

Wstęp

W książce pt. *Zdalne kształcenie akademickie dorosłych w czasie pandemii* opracowanej pod redakcją naukową Jakuba J.Czarkowskiego, Mariusza Malinowskiego, Marcina Strzelca i Macieja Tanasia (2020) we wstępie autorzy piszą: *”Edukacja w swojej istocie opiera się na międzyludzkiej relacji, którą w wyniku aktów bezpośredniej komunikacji interpersonalnej budują nauczyciel i uczeń. Kształcenie zdalne i e-learning z trudem zdobywały sobie prawo obecności w polskiej edukacji. Trudno jest sobie wyobrazić edukację bez komunikacji. Na szczęście potrzeba edukacji wśród studentów zarówno tych studiujących stacjonarnie, jak i zaocznie pozostała, a nawet w związku z osłabieniem innych aktywności - wzrosła. I oto stanęliśmy wobec potrzeb i konieczności, którym zaradzić mogła jedynie technologia i jednak skromne doświadczenie edukacji zdalnej?”.*

To słowo wstępne do książki mogłoby również rozpoczynać przedstawioną do zaopiniowania pracę doktorską opracowaną przez Mgr inż. Krystiana

Tuczyńskiego, gdyż problematyka podjęta w jego dysertacji wpisuje się w aktualne dyskursy na temat wyzwań stojących przed edukacją zdalną w dobie pandemii.

Analiza zawartości treściowej pracy doktorskiej wraz z uwagami

Konieczność nagłego przejścia wszystkich instytucji kształcących dzieci, młodzież oraz studentów w formę zdalną spowodowany pandemią koronawirusa w sposób bardzo wyraźny ukazał problemy edukacji, zwłaszcza poważnych braków w zakresie przygotowania nauczycieli w obszarze metodyki nauczania z wykorzystaniem e-learningu. Trudności przejawiane przez nauczycieli nie tylko obejmują sferę praktycznego korzystania z narzędzi takich jak Teams, Zoom czy Big Blue Button, ale również w dotyczą opracowywania materiałów do nauczania zdalnego. Metody stosowane przez nauczycieli w edukacji stacjonarnej są obecnie w sposób bezpośredni aplikowane do zdalnego kształcenia, co niestety musiało negatywnie wpłynąć na poziom kształcenia i jego wyniki. Przyczyn tego stanu rzeczy należy upatrywać w wieloletnim braku podejmowanych działań w zakresie polityki edukacyjnej, która przez dekady nie uwzględniała nakładów na szkolenia i kształcenie nauczycieli wszystkich szczebli w zakresie przygotowania do stosowania TIK i e-learningu i rozwoju związanych z nim umiejętności dydaktycznych (np. choćby w zakresie wspomagania tradycyjnego kształcenia takimi formami). Samo udostępnienie narzędzi (np. zakup tablic interaktywnych, tabletów czy dostęp do szerokopasmowego Internetu) niestety nie jest wystarczające.

Treści opracowanej przez Mgr inż. Krystiana Tuczyńskiego dysertacji doktorskiej wpisują się w potrzeby edukacji, gdyż jej Autor poza teorią zamieścił w niej badania, które pozwalają na aplikację uzyskanych wyników do systemu kształcenia studentów, wskazując na konieczność uwzględnienia postaw i ich komponentów. Praca ma bardzo przejrzystą strukturę i od razu widoczne są w niej dwa główne obszary: jeden - zawierający analizy literatury i drugi - odnoszący się do badań.

W pierwszej części zatytułowanej *Teoretyczno - praktyczne założenia badań postaw nauczycieli akademickich wobec wykorzystania e-learningu w kształceniu* omówione zostały cztery główne zagadnienia.

Pierwsze z nich odnosi się do szkolnictwa wyższego w dobie wyzwań społeczeństwa informacyjnego. Treść zawarta w tej części stanowi logiczny wywód, w którym czytelnik zapoznaje się z procesem rozwoju społeczeństw (przed rolniczego, agrarnego, przemysłowego i informacyjnego). Istotnym elementem rozwoju społeczeństw był postęp w zakresie techniki i technologii. Doktorant rozważa społeczne następstwa rewolucji technicznej i przemysłowej. Na tle przemian wprawdzie omawia potrzeby społeczne, które kreowały wymagania wobec szkół w zakresie kształcenia, z drugiej strony szuka odpowiedzi na pytanie o to jaka wiedza jest człowiekowi potrzebna w szybko zmieniającym się świecie. Opisuje znaczenie rewolucji przemysłowej dla zmiany społecznej i nadejście wraz z nią publicznego dostępu do edukacji. Lata 50-te dynamiczny rozwój usług, zmiana struktury zatrudnienia wpłynęła na transformację społeczną i powstanie społeczeństwa informacyjnego. Nie budzą żadnych zastrzeżeń trafnie dobrane przez Doktoranta źródła m.in publikacje: T.Gobana Klasa, P.Sztompki, A.Borcucha, K.Wenty, T.Umesao, K.Krzysztofka, M.Szczepańskiego. Autor przywołuje różne aspekty rozumienia pojęcia *społeczeństwo informacyjne* m.in definicje wg. W.Furmanka, E.Perzyckiej, B.Chyrowicz, M.Kęsy, B.Siemienieckiego, M.Urbańskiego, M.Golka i R.Pachocińskiego. Wymienia cechy społeczeństwa informacyjnego, obejmujące hasła takie jak: informacja jako dobro, przechowywanie, przetwarzanie i wykorzystywanie informacji, kształtowanie struktury społecznej, mechanizmy zjawisk cywilizacyjnych, analiza treści i właścicieli informacji.

Kolejno w pracy opisywany jest model rozwoju technologii informacyjnej w szkolnictwie wyższym. Technologia jest źródłem rewolucyjnych zmian, wpływa ona na naukę i stanowi źródło postępu. Autor nawiązuje do etapów wprowadzania komputerów do szkół, pisze o tym jak powinno być - czyli o konieczności

aktualizacji stanu wiedzy w szkole, o wyzwaniach stojących przed uczniami po zakończeniu edukacji, sytuacji mierzenia się absolwentów z wymaganiami i rywalizacją na rynku pracy oraz o kompetencjach absolwentów w zakresie samokształcenia i współpracy z innymi. Analizy Doktoranta bardzo często odwołują się do dydaktyki, więc rozpoznaję w treściach pracy ukierunkowanie analiz na ten obszar *Pedagogiki* oraz na *Technologii Kształcenia*.

Zabrakło mi w tym miejscu odniesień do tekstów Janusza Morbitzera, Marka Furmanka oraz Barbary Kędzierskiej. Myślę, że nawiązania do publikacji tych badaczy mogłyby wzbogacić pracę doktorską o opis kompetencji nauczycieli w zakresie nowych technologii oraz rozszerzyć wątki doktoratu odnoszące się do wdrażania technologii w proces edukacyjny w Polsce (w ujęciu historycznym i współczesnym). Moim zdaniem wart omówienia jest także proces zmian zachodzących w samej technologii kształcenia – tzn. odejścia od cybernetycznego modelu kształcenia w zakresie nowych technologii (również zorientowania na techniczną obsługę sprzętu) w kierunku dydaktyki i metodyki nauczania w oparciu o nowe technologie. W tym miejscu również wartościowe mogłyby być odwołania do prac Wacława Strykowskiego, Marii Zając. Kwestie komunikacji w obszarze technologii w literaturze podejmuje Wojciech Skrzydlewski. Ciekawy trop, który mógłby w tym miejscu być również rozwinięty stanowi dydaktyka interaktywna Grzegorza Karwasza.

W części dotyczącej wyzwań stojących przed szkolnictwem w społeczeństwie wiedzy poruszone zostały przez Doktoranta aspekty zmiany roli nauczyciela we współczesnej szkole wyższej, znaczenie wiedzy i kompetencji (również tych przytoczonych za M. Kąkolewiczem). Autor dysertacji trafnie uzasadnia w tej części pracy wybór jakim było podjęcie przez niego analiz formy kształcenia jaką jest e-learning. W części pt. *E-Learning jako uzupełniająca forma kształcenia akademickiego* zamieszczono definicję pojęcia *e-learning*, tryby i modele. Przedstawiono również istniejące różnice pomiędzy pojęciami *e-learning* i *kształcenie na odległość*.

Dokonano opisu składowych certyfikowanego kursu oraz charakterystyki platformy e-learningowej.

Kolejna część pracy poświęcona została koncepcjom uczenia się w aspekcie e-learningu. Autor kolejno analizuje teorie kształcenia: omawia behawioryzm (tu odwołuje się do prac I.Pawłowa, J.Watsona, B.Skinnera i nauczania programowanego), kognitywizm (M.Minskiego, J.McCarthy, G.Millera, D.Kolba), konstruktywizm (przedstawia poglądy: J.Deweya, J.Piageta, L.Wygotskiego, J.Brunera). W treściach pracy ukazuje elementy teorii obecne w praktyce nauczania. Doktorant sprawnie wplata w treści wątki związane z zaleceniami dydaktycznymi odnośnie nauczania z wykorzystaniem e-learningu, co uważam za bardzo cenne.

Analizy zawarte w tej części pracy na miejscu Doktoranta umieściłabym jeszcze wyraźniej w kategoriach dydaktycznych. W publikacji z 2019 (D.Siemieniecka, B.Siemieniecki, w książce pt. *Teorie kształcenia w świecie cyfrowym*) wraz ze współautorem wskazujemy, że „Edukacja na odległość jest częścią dydaktyki i ma wiele cech, które ją charakteryzują, jest to systematycznie realizowany projekt dydaktyczny, który obejmuje: przygotowanie metodyczne, zaprezentowanie materiału do nauki oraz kontrolę przebiegu kształcenia, a także pomoc uczącym się, najczęściej bez bezpośredniego udziału nauczyciela”. Również w tej części pracy zabrakło mi odniesień do następujących publikacji: G.Rumble (*On Defining distance education*, 1989), Desmond Keegan (*The Foundations of distance education*, 1986). W publikacji Keegana opisano teorię industrializacji nauczania (Otto Petersa), teorię niezależności i autonomii Charlesa A.Wedemeyera, oraz Michaela G.Moore’a, teorię interakcji i komunikacji (J.A.Baatha) oraz filozofię edukacyjną H.Perraton. Do teorii związanych z kształceniem na odległość należy włączyć również te opisujące skuteczność procesu nauczania wspartego technologiami, czyli: teorie kognitywistyczne: R.E. Meyera i R.Moreno, Swellera oraz teorię podwójnego kodowania U.Paivio. Moim zdaniem warto by odnieść się również do teorii interakcji komunikacyjnej, a także teorii edukacji online autorstwa Stanisława Juszczyka.

Odnośnie teorii humanistycznych Autor pracy opisał w dysertacji poglądy teoretyczne C.Rogersa oraz A.Maslowa, ja w tym miejscu również nawiązałabym do prac: M.Montessori, M.E.P.Seligmana, modelu N.Burcha oraz teorii motywacji następujących autorów: J.Kellera, M.Cikszentmihalyi'ego, Th.Malone'a, E.L.Deciego i R.M.Ryana.

Wśród koncepcji brakuje mi również konektywizmu, który dziś stanowi podstawę teoretyczną dla kursów e-learningowych (np. MOOC).

W następnym podrozdziale pracy doktorskiej omówione zostały technologie e-learningowe w kształceniu akademickim. Autor dzieli je na trzy grupy platform: płatne, *open source* oraz opracowane na potrzeby danej instytucji edukacyjnej.

Z zagadnień skoncentrowanych na opisie roli nauczyciela w kształceniu e-learningowym Doktorant sprawnie przechodzi do części pracy poświęconej postawom nauczycieli akademickich wobec wykorzystania e-learningu w procesie kształcenia. Definiuje pojęcie postawa, prezentuje ewolucję rozumienia tego pojęcia, wyróżnia komponenty postaw wobec wykorzystania e-learningu w szkole wyższej. W sposób klarowny opisuje komponenty: poznawczy, emocjonalny i behawioralny. Kategorie te uwzględniają również sposoby ich pomiaru. W tej części Autor dokładnie precyzuje model teoretyczny, który stanowi punkt wyjścia do przeprowadzonych badań.

Na podstawie modelu teoretycznego (i określonych jego składowych - komponentów) Doktorant w kolejnej części zapowiada podjęcie „analizy postaw nauczycieli akademickich wobec e-learningu przed oraz w wyniku realizacji kursu z zakresu wykorzystania zdalnej formy kształcenia” (s.84).

Kolejno w pracy opisano założenia autorskiego kursu, którego zakładanym efektem było teoretyczne i praktyczne przygotowanie wykładowców do prowadzenia zajęć z wykorzystaniem metod i technik e-learningu. Kurs ten składał się z 30 jednostek tematycznych. Celem prowadzonych zajęć był rozwój kompetencji dydaktycznych i informatycznych nauczycieli akademickich URz (plan kursu zamieszczony został na 89 stronie pracy). Ukończenie kursu (w przyjętych założeniach) miało wpłynąć na

obszary komponentów: poznawczego, emocjonalnego i behawioralnego. Cele przyjęte przez Doktoranta w programie kursu obejmują wiedzę, dotyczącą prawidłowego wykorzystywania technologii e-learningowych w procesie kształcenia akademickiego, przejawianie entuzjazmu oraz wskazanie tendencji działaniowej (s.87). W pracy na stronach 88-91 zamieszczono wybrane zadania wykorzystane w kursie.

Część metodologiczna

Przeprowadzone badania oparto o teorię konstruktywistyczno-kognitywistyczną. Przedmiotem realizowanych badań były komponenty postaw nauczycieli akademickich wobec e-learningu w szkole wyższej. W badaniach przyjęto następujący problem główny: *Jakie zmiany w postawach nauczycieli akademickich wobec e-learningu zostaną wywołane w wyniku realizacji kursu z zakresu kształcenia na odległość?* Problemy szczegółowe odnosiły się do rodzaju zmian w zakresie komponentów: poznawczego, emocjonalnego i behawioralnego postaw u nauczycieli akademickich w wyniku realizacji kursu z zakresu kształcenia na odległość. Doktorant dokonał opisu zmiennych. Zmienną niezależną w badaniach był udział nauczycieli akademickich w kursie e-learningowym, zaś zmienną zależną komponenty postaw wobec e-learningu. Operacjonalizacja zmiennych i wskaźników w pracy została bardzo dobrze opisana (s.104-105). W badaniach wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego, wykorzystano aż trzy narzędzia badawcze: test wiedzy i dwa kwestionariusze ankiet. Narzędzia te dostosowane były do rodzaju komponentu postawy.

Komponent poznawczy określony był na podstawie testu składającego się z 30 celowo dobranych pytań jednokrotnego wyboru z trzema możliwościami odpowiedzi (s.109). Komponent emocjonalny badano wykorzystując w tym celu kwestionariusz ankiety w postaci Skali dyferencjału semantycznego (s.110). Komponent behawioralny postaw badano autorskim narzędziem *Skalą tendencji behawioralnych nauczycieli akademickich wobec e-learningu*. W analizie danych zastosowano test t-Studenta. Cała procedura i narzędzia badawcze zostały dokładnie

scharakteryzowane i opisane. W doborze próby do badań wykorzystano dobór warstwowy.

W części III pracy zamieszczono analizę wyników badań własnych z zakresu postaw nauczycieli akademickich wobec e-learningu w szkole wyższej. Ta część pracy zawiera spójną analizę statystyczną badań. Wyniki zostały przedstawione w tabelach i opatrzone licznymi wykresami. Uzyskane wyniki badań pozwalają na stwierdzenie, że odpowiednio opracowany system kształcenia (autorski program szkolenia) pozwala na zmianę kierunku postaw z afektywnej i negatywnej na pozytywną wobec e-learningu. Badania wykazały istotne różnice w różnych grupach wiekowych oraz wśród przedstawicieli różnych profesji korzystających z kursów. Nauczyciele w rezultacie uczestnictwa w kursie zwiększyli poziom swojej wiedzy, zmienili także przejawiane emocje (z negatywnych/ neutralnych na pozytywne) oraz wykazali tendencje działania. Postawa nauczycieli cechowała się spójną trójkomponentową strukturą (s.265). Autor z uzyskanych wyników badań wyprowadza rekomendacje dla procesu kształcenia nauczycieli akademickich, które formułuje na stronach 266-267. Zwraca uwagę na pozytywną rolę kształcenia w zakresie e-learningu i wpływu edukacji w tym zakresie na obszary komponentów postaw (poznawczego, emocjonalnego i behawioralnego). Podkreśla istotną rolę samokształcenia nauczycieli oraz zdobytego doświadczenia w trakcie uczestnictwa w formach kształcenia pozwalających na doskonalenie umiejętności wykorzystania narzędzi oraz metodyki w praktyce dydaktycznej.

Konkluzja

W mojej ocenie część teoretyczna i badawcza pracy zostały prawidłowo opracowane. Treści zawarte w pracy są zgodne z aktualnym stanem wiedzy. Doktorant wykorzystał 179 źródeł (publikacji zwartych, książek pod redakcją i artykułów, w tym również anglojęzycznych) oraz 13 źródeł internetowych. Literatura została dobrana prawidłowo. Praca jest napisana przystępnym i poprawnym językiem (zdarzają się drobne błędy literowe np. s.15 w tekście jest: K.

Krzysztofika, a powinno być K.Krzysztofka). Tok rozumowania jest logiczny a wywód konsekwentny. Niewątpliwą zaletą pracy jest podejmowana problematyka, która odnosi się do dydaktyki kształcenia w obszarze e-learningu i komponentów postaw wobec e-learningu. Tematyka pracy jest bardzo oryginalna i aktualna (brakuje opracowań badawczych na ten temat). Część teoretyczna pracy jest logiczna i spójna. Niewątpliwą zaletą pracy jest jasno sprecyzowany i opisany model teoretyczny i jego weryfikacja empiryczna. Wartościowym elementem pracy jest także autorski program kursu e-learningowego opisany przez Doktoranta i dobrze zaplanowany proces pomiaru i komponentów postaw. Założenia metodologiczne, koncepcja badań, ich realizacja i opis badań nie budzą zastrzeżeń. W analizowanym materiale wskazałam nieobecne obszary, które w mojej opinii znacząco rozszerzyłyby część odnoszącą się do koncepcji i teorii związanych z e-learningiem. Sugeruję, by Doktorant uzupełnił je opracowując materiał do publikacji. Pracę jako całość oceniam bardzo pozytywnie, zwłaszcza doceniam ogromny trud włożony w sam proces badawczy, w którym widoczny jest bardzo dobry warsztat metodologiczny i statystyczny Autora. Przedstawione wyniki badań i sposoby ich analizy są bardzo czytelne. Doktorant posiada bardzo dobry warsztat badawczy!

W moim przekonaniu tekst rozprawy odpowiada warunkom i wymogom określonym przepisami art. 13 Ustawy z dn. 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2017 r., poz.1789) w zw. z art.179 ust. 2 i 3 Ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające Ustawę - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U z 2018 r. poz.1669). Na tej też podstawie **wnioskuję o dopuszczenie Mgr inż. Krystiana Tuczyńskiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego** przeprowadzanego w Instytucie Pedagogiki na Uniwersytecie Rzeszowskim.

Toruń, 26.11.2020 r.

dr hab. Dorota Siemieniecka, prof. UMK